

Синергетичні основи методології забезпечення конкурентоспроможності промислових підприємств

У сучасних умовах синергетика стає інструментом осмислення людством результатів своєї діяльності у рамках нової наукової картини світу – універсального (глобального) еволюціонізму. Матеріальною основою суспільних відносин є економічний базис, первинною ланкою якого є промислові підприємства. Розвиток постає послідовністю (континуумом) станів підприємства, які характеризуються певними ступенями самоорганізації, тобто конкурентоспроможністю підприємства.

Синергетика є міждисциплінарною галуззю науки, нелінійною теорією розвитку, новим світоглядом як спроби виявити загального у різномірному, наукою про самоорганізацію складних систем і останнім часом набуває все більшого значення у дослідженнях економічних систем. Так, у джерелі [1] сформульовано принципи положення дослідження економічних систем з позицій синергетичного підходу, а саме: відкритість економічних систем, нерівноваженість економічних процесів, незворотність економічної еволюції, біфуркаційний характер еволюції, нове розуміння майбутнього, принцип підпорядкованості і закон темпоральності.

Г. Хакен [2] зазначає, що теорія синергетики суперечить традиційній теорії вільної ринкової економіки. Економічній системі, як зазначає вчений, не просто переміститися у новий рівноважний стан, для цього потрібна колективна взаємодія, а саме зміцнення економічних зв'язків.

Як зазначається у джерелі [3] економічна синергетика, як методологія розвитку, може бути застосована як на макроекономічному рівні, так і на рівні корпорацій, підприємств малого та середнього бізнесу. Синергетичний ефект корпоративного розвитку визначається сумою ефективності вертикальних і горизонтальних зв'язків, а інструментом їх об'єднання має виступати місія, система цілей діяльності, узгодженість інституціональних форм, методів, інструментів та важелів управління.

Основою синергетичного підходу є нелінійна теорія розвитку, однією з областей знань якої є теорія самоорганізації. Базові положення самоорганізації складних систем є передумовою формування синергетичних принципів конкурентоспроможності промислових підприємств.

Як зазначає І.Р. Пригожин [4], лише у нерівноваженій системі мають місце унікальні події та флуктуації, які сприяють цим подіям, а також відбувається збільшення масштабів функціонування системи, підвищується її чутливість до зовнішнього середовища і, нарешті, виникає історична перспектива, тобто, в інтерпретації вченого, – поява інших досконалих форм організації.

Перед формуванням принципів положень забезпечення конкурентоспроможності доцільно, на наш думку, надати інтерпретацію конкурентоспроможності підприємства на засадах синергетичної методології. Так, беззаперечним є те, що система забезпечення конкурентоспроможності підприємства формується стихійно, перебуває у численних локальних точках стану нерівноваженості та динамічного хаосу, проте не досягає свого збалансованого розвитку, який би ґрунтувався на фундаментальних основах усталеного наддовгострокового розвитку. Причиною цього є «недостатня відкритість» системи, тобто неврахування нею усього спектру загальносистемних зв'язків. Категорії «усталений наддовгостроковий розвиток» та «стан динамічного хаосу» приводять нас до інтерпретації стану економічної системи, зокрема її конкурентоспроможності, на основі урахування об'єктивних категорій буття: часу та простору. Виходячи з цього, категорію

І Всеукраїнська науково-практична конференція «Перспективи і проблеми забезпечення розвитку відкритих конкурентоспроможних економічних систем в умовах глобалізації»

конкурентоспроможності економічної системи можна інтерпретувати як усталений закономірний стан системи, яка «знає» вирішальні для неї елементи та закономірності їх впливу на неї, а відтак – система обирає одну з можливих траєкторій розвитку. З появою нових факторів відкритості та розвитку системи вона може набувати більших масштабів і її стан також закономірно змінюється. Так, на наш погляд, доцільно характеризувати конкурентоспроможність з точки зору просторової характеристики об'єктивного ходу подій. Сам процес впливу, переходу системи у якісно нові стани, що мають необоротний характер, що дуже важливо, характеризує конкурентоспроможність системи у часовому вимірі.

Методологічні основи конкурентоспроможності підприємств повинні з необхідністю ґрунтуватися на синергетичних засадах та, зокрема, на принципах системного, комплексного, еволюційного, стратегічного, інноваційного наукових підходів. Синергетика всі ці принципи враховує. Входячи з вищенаведених положень, синергетичними принциповими положеннями конкурентоспроможності підприємства є такі:

1. Формування нової управлінської філософії у контексті когерентного розвитку суспільства.

2. Урахування при проектуванні підприємства закономірностей формування, функціонування та розвитку соціально-економічних систем.

3. Вираження фундаментального принципу, базової інформаційної сутності, що визначає внутрішню закономірність розвитку підприємства.

4. Урахування при проектуванні підприємства того, що конкурентоспроможність є іманентною характеристикою підприємства, що ґрунтується на його сутнісному началі та є проявом високого рівня потенціалу розвитку та наявності організаційних механізмів його реалізації.

5. Конкурентоспроможність є закономірним станом підприємства як системи у діалектичній єдності із визначеною внутрішньою та зовнішньою тенденціями розвитку.

6. Нормування та облік кумулятивної суми окремих складових конкурентоспроможності, які формуються у процесі саморозвитку підприємства на кожній фазі розвитку з урахуванням принципу системної пріоритетності.

7. Проектування етапів життєвого циклу підприємства, їх нормування та облік показників, які мають кумулятивний характер.

8. Ідентифікація якомога більшого числа можливих альтернатив розвитку підприємства та розробка механізму оцінки загальносистемних ефектів управлінських рішень.

9. Формування ендогенних механізмів позитивних та негативних зворотних зв'язків, що забезпечить підприємству адаптацію до екзогенних факторів функціонування та розвитку.

Урахування синергетичних основ забезпечення конкурентоспроможності у процесі управління промисловими підприємствами дозволить сформувати її якісно нову основу, і, виходячи з цього, нову управлінську модель конкурентоспроможності.

Література

1. С Галушка З.І., Якобчук В.П. Соціосинергетичний підхід як метод аналізу сучасних економічних систем [Електронний ресурс] – Библиотека online. – Режим доступу: <http://udau.edu.ua/library.php?pid=252>
2. Хакен Г. Тайны природы. Синергетика: учение о взаимодействии / Герман Хакен; пер. с нем. А. Р. Логунова. – М.: Ижевск. – 2003
3. Кузнецов Б.Л. Экономическая синергетика, как методология экономического развития [Теоретические проблемы экономики. Экономическое возрождение России] [Электронный ресурс] / Б. Л. Кузнецов. – 2004 год. – Режим доступа: http://www.e-v-r.ru/index.php?option=com_content&view=article&id=234:problemyeconrazvitiya&catid=276:2010-03-23-11-28-29&Itemid=32
4. Пригожин И. Философия неустойчивости [Электронный ресурс] / И. Пригожин / Вопросы философии. – 1991. – № 6. – С. 46-52. – Режим доступа: <http://ec-dejavu.ru/i/Instability.html>